

2 : การหยั่งจิต

จิตวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมหมายถึงการกระทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำนั้นผู้กระทำจะรู้สึกหรือไม่รู้สึกตัว และไม่ว่าการกระทำนั้นคนอื่นจะสังเกตได้หรือไม่ได้ก็ตาม การเดิน การหัวเราะ การพยักหน้า การเตะลูกฟุตบอล เป็นพฤติกรรม การนึกถึงอดีต การคิดวางแผนการในใจ ความเชื่อ ความเกลียด ความหิว ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจ ก็เป็นพฤติกรรมเช่นกัน

ตัวอย่างพฤติกรรมที่กล่าวถึงขั้นตอนนี้ สามารถแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) ซึ่งแสดงออกมาเป็นที่ประจักษ์แก่คนอื่น ได้แก่ การเดิน การหัวเราะ ฯลฯ และพฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หรือ มโนกรรม ซึ่งเป็นความในใจของคน เช่น การนึกถึงอดีต การคิด ฯลฯ พฤติกรรมประเภทหลังนี้ หากไม่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ผู้อื่นก็อาจจะล่วงรู้ได้

จิตวิทยาศึกษาทั้งพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายใน การศึกษาพฤติกรรมภายนอกไม่เป็นปัญหามากนัก เพราะพฤติกรรมภายนอกสามารถสังเกตได้ บางชนิดสามารถสังเกตได้ด้วยระบบประสาทรับสัมผัสของคน เช่น ใช้ตามองและใช้หูฟัง ฯลฯ และบางชนิดต้องอาศัยเครื่องมือช่วยสังเกต เช่น การสังเกตคลื่นสมอง การสังเกตการเต้นของหัวใจ การสังเกตแรงดันทานไฟฟ้าที่ผิวหนัง ฯลฯ

การศึกษาพฤติกรรมภายในไม่สามารถทำแบบการศึกษาพฤติกรรมภายนอก เพราะพฤติกรรมภายในเป็นความในใจที่เจ้าตัวเท่านั้นที่มีโอกาสจะรู้ได้ คนอื่นไม่สามารถเข้าถึงความในใจของอีกคนหนึ่งโดยตรง ไม่ว่าจะใช้เครื่องมือเข้าช่วยอย่างไรก็ตาม ความรู้สึกของคุณ คุณเท่านั้นที่รู้ คนอื่นไม่อาจจะรู้สึกสิ่งที่คุณรู้สึกได้

การหยั่งจิตเพื่อรู้ความในใจของอีกคนหนึ่ง จะทำได้ก็โดยวิธีอ้อมเท่านั้น วิธีอ้อมดังกล่าวนี้ได้แก่การสังเกตพฤติกรรมภายนอก และจากพฤติกรรมภายนอกที่สังเกตได้ เราก็สรุปเชิงสันนิษฐาน (Infer) ว่าความในใจหรือกระบวนการที่เกิดขึ้นในใจของอีกคนหนึ่งเป็นอย่างไร พฤติกรรมภายนอกที่ใช้ในการสันนิษฐานความในใจของคน แบ่งออกเป็น

1. คำรายงาน (Verbal Reports) ได้แก่คำพูดที่พรรณนาความรู้สึกนึกคิดของคน เช่น “ฉันรู้สึกร้อน” “ฉันรู้สึกดีใจที่เธอโทรมา” “ฉันเห็นว่าการทำงานเช่นนี้ไม่ถูก” ฯลฯ คำรายงานช่วยให้เราสันนิษฐานได้ว่าความในใจของผู้พูดเป็นอย่างไร เช่น สันนิษฐานว่าเขารู้สึกร้อน เขาดีใจ เขาเห็นว่าทำไม่ถูก ฯลฯ

การสันนิษฐานความในใจของอีกคนหนึ่งโดยอาศัยคำรายงานของคนนั้นเป็นข้อมูล มีปัญหาสองประการ ประการหนึ่ง คือ ความตรงตามความจริง คำรายงานของคนอาจไม่ตรงตามความเป็นจริง เช่น รู้สึกหิว แต่บอกว่า “ไม่หิว” บอกว่า “รัก” แต่ความจริงไม่รัก ฯลฯ การรายงานไม่ตรงตามความจริงมีสาเหตุหลายประการ และเป็นเรื่องที่น่าจดจำที่จะต้องวิจัยว่ามีอะไรบ้าง

ปัญหาประการที่สอง คือ ความไม่รู้ มีกระบวนการหลายอย่างที่เกิดขึ้นในใจของคนเรา โดยที่เจ้าตัวส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น กระบวนการเรียนรู้บางอย่าง คนรากกล้วย โดยไม่รู้ว่าความกล้วยนี้เรียนรู้ได้อย่างไร คนเราเรียนรู้ภาษาพูดตั้งแต่เล็กโดยไม่รู้ว่าการเรียนรู้ภาษาเป็นอย่างไร ฯลฯ

2. พฤติกรรมอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่คำรายงานความรู้สึกนึกคิด เป็นได้ทั้งกายกรรม เช่น การยกคิ้ว การหาวนอน การโทรศัพท์ไปชวนคุย การใส่เสื้อผ้าราคาแพง ฯลฯ และ วจีกรรม ที่ไม่ใช่การพรรณนา ความรู้สึกนึกคิด เช่น การพูดหรือเขียนเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ การใช้พฤติกรรมเหล่านี้ในการสันนิษฐานความในใจ ก็อาจผิดพลาดได้เช่นกัน เนื่องจากการเสแสร้งของคนหรือจากข้อมูลพฤติกรรมน้อยเกินไป

การสันนิษฐานความในใจของคนอื่นจึงต้องอาศัยพฤติกรรมภายนอก ทั้งที่เป็นคำรายงานของบุคคลและที่เป็นพฤติกรรมอื่น ๆ ไม่ว่าจะป็นกายกรรมหรือวจีกรรมก็ตาม และต้องมีข้อมูลพฤติกรรมมากเพียงพอด้วย มิฉะนั้น การสันนิษฐานจะผิดพลาดได้

วัตถุประสงค์

บทเรียนนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน

1. เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภายในกับพฤติกรรมภายนอก
2. ฝึกหัดการหยั่งจิตคนอื่นโดยอาศัยพฤติกรรมภายนอกเป็นข้อมูล
3. เปรียบเทียบผลการหยั่งจิตโดยอาศัยข้อมูลที่มีและไม่มีวจีกรรม

อุปกรณ์

1. สลาก 2 ชุด ๆ ละ 10 ใบ แต่ละใบเขียนความรู้สึก 1 อย่าง ดังนี้

ชุดที่ 1	ชุดที่ 2
ดีใจ	ตกใจ
ปวดท้อง	ปวดฟัน
หิว	เป็นหวัด
กลัว	ตื่นเต้น

ผิดหวัง	แค้น
ง่วง	เมื่อย
สนุก	เบื่อ
เกลียด	อิจฉา
โกรธ	งอน
ประหลาดใจ	กลุ้มใจ

2. กล้องใส่นิสา 2 กล้อง นิสานิกกล้องลวด
3. ภาระดษบั้นทีกข้อมูล
4. กริ่ง

วิธีการ

1. การทดลองหยังจิตนี้ต้องทำเป็นกลุ่ม ๆ ละ 20-30 คน
2. สุ่มเลือกคนในกลุ่มมา 10 คน ให้จับนิสาทุกชุดที่ 1 ซึ่งมี 10 ไบ คนละไบ ใครจับนิสาได้ไบใด ก็ต้องแสดงความรู้สึกตามที่ปรากฏในนิสานั้น เช่น จับนิสาไบ “ปวดหัว” ก็ต้องแสดงความรู้สึกปวดหัวให้เพื่อนร่วมกลุ่มดู ให้แสดงทีละคน โดยมีคนคอยกดกริ่งให้สัญญาณเริ่มแสดงทุกครั้ง ให้เวลาแสดง 10 วินาที ถ้ามีคนสังเกตไม่ทัน ให้แสดงซ้ำได้อีกเพียง 1 ครั้งเท่านั้น การแสดงความรู้สึกชุดที่ 1 ให้แสดงด้วยพฤติกรรม ท่าทาง และการพูดพร้อม ๆ กัน คำพูดจะเป็นอะไรก็ได้ ยกเว้นคำที่ปรากฏอยู่บนนิสาของตน เช่น นิสาของคนมีคำว่า “ปวดหัว” ให้พูดคำอื่น ๆ ประกอบท่าทางที่แสดง ห้ามพูดว่า “ปวดหัว” นิสาที่แต่ละคนจับได้ต้องปกปิดเป็นความลับ ให้เจ้าของนิสารู้เพียงคนเดียวเท่านั้น
3. ให้ผู้เรียนคนอื่น ๆ ในกลุ่มเป็นผู้สังเกต ผู้สังเกตเขียนชื่อตนเองในภาระดษบั้นทีกข้อมูล เขียนวันที่แล้วเขียนชื่อผู้แสดงความรู้สึกทีละคน พร้อมกับสันนิษฐานว่าความรู้สึกที่ผู้แสดงกำลังแสดงอยู่นี้คืออะไร เขียนคำตอบโดยทำเครื่องหมาย ในช่องความรู้สึกที่คิดว่าผู้แสดงกำลังแสดง
4. เมื่อผู้แสดงทั้ง 10 คน แสดงทีละคนจนครบแล้ว ให้แต่ละคนเฉลยความรู้สึกที่ตนแสดง ผู้สังเกตตรวจคำตอบของตนเอง คำตอบใดถูกให้เขียนเครื่องหมายวงกลมล้อมรอบคำตอบนั้น จากผู้แสดงทั้ง 10 คน
5. ให้ผู้แสดง 10 คนเดิมจับนิสาทุกชุดที่ 2 ซึ่งมี 10 ไบ คนละ 1 ไบ แล้วแสดงความรู้สึกทีละคน แบบเดียวกับชุดที่ 1 แต่คราวนี้ผู้แสดงให้ท่าทางแต่เพียงอย่างเดียว ห้ามใช้เสียงเด็ดขาด ไม่ว่าจะพูดหรือเปล่งเสียงก็ตาม

6. ให้ผู้เรียนคนอื่น ๆ ในกลุ่มเป็นผู้สังเกต และสันนิษฐานว่าผู้แสดงแต่ละคนแสดงความรู้สึกอะไรให้เขียนคำตอบและตรวจเฉลยคำตอบวิธีเดียวกันกับชุดที่ 1

7. ให้ผู้สังเกตแต่ละคนเปรียบเทียบคำตอบในการแสดงชุดที่ 1 กับคำตอบในการแสดงชุดที่ 2 ว่าชุดใดตอบถูกได้มากกว่ากัน

สรุป

ให้ทุกคนตอบคำถามต่อไปนี้

1. พฤติกรรมภายในกับพฤติกรรมภายนอกมีความสัมพันธ์กันอย่างไร?

.....
.....
.....
.....

2. การใช้วจีกรรมและกายกรรม กับการใช้กายกรรมอย่างเดียว ในการสันนิษฐานพฤติกรรมภายใน ให้ผลต่างกันอย่างไร?

.....
.....
.....
.....
.....

อภิปราย

ให้ทุกคนตอบคำถามต่อไปนี้ แล้วอภิปรายร่วมกัน

1. ผู้แสดงจะทำให้การสันนิษฐานง่ายขึ้นได้อย่างไร?

.....
.....
.....
.....

2. สาเหตุของการสันนิษฐานผิดพลาดมีอะไรบ้าง?

.....
.....
.....

.....
3. จะมีวิธีลดความผิดพลาดในการสันนิษฐานอย่างไร?
.....
.....
.....

(ชัยพร วิชาวุธ, 2519)

ตัดแล้วม้วนเป็นสลาก ชุดที่ 2	ตัดแล้วม้วนเป็นสลาก ชุดที่ 1
ตกใจ	ดีใจ
ปวดฟัน	ปวดท้อง
เป็นหวัด	หิวง
ตื่นเต้น	กลัว
แค้น	ผิดหวัง
เมื่อย	ง่วง
เบื่อ	สนุก
อิจฉา	เกลียด
งอน	โกรธ
กลัวใจ	ประหลาดใจ

กระดาษบันทึกข้อมูล

ชื่อผู้สังเกต.....วันที่.....

เขียนชื่อผู้แสดงแต่ละคน สังเกตการแสดง ถ้าคิดว่ากำลังแสดงความรู้สึกอะไรก็เขียน
เครื่องหมาย ลงในช่องความรู้สึกนั้น

ชุดที่ 2

ลำดับ	ชื่อผู้แสดง	ความรู้สึกที่แสดง									
		ตกใจ	ปวดฟัน	เป็นหวัด	ตื่นเต้น	แค้น	เมื่อย	เบื่อ	ฉีกใจ	งอน	กลัวใจ
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											

รวมสันนิษฐานถูกต้อง.....คน